

UYỄN NGỮ TRONG GIAO TIẾP TIẾNG VIỆT

Trần Đình Thuốc^{*}
Trường Đại học Mở - Địa chất

TÓM TẮT

Trong giao tiếp, đôi khi người nói có thể vô tình sử dụng những từ ngữ làm người đối thoại cảm thấy khó nghe. Để tránh trường hợp này xảy ra, người ta thường dùng những từ ngữ thay thế hoặc dùng cách biểu đạt khác. Những từ ngữ thay thế như vậy được gọi là uẩn ngữ. Uẩn ngữ được sử dụng như là một biện pháp gây tránh mắt lòng người đối thoại, giúp ý nghĩa câu nói bớt phần sống sượng và làm tăng cảm xúc trong cách diễn đạt của người nói. Uẩn ngữ là loại từ ngữ ít được nhắc đến trong các tài liệu ngôn ngữ bởi lẽ đây là cách nói giảm, nói tránh được dùng trong khẩu ngữ hàng ngày nên ít được quan tâm nghiên cứu. Từ những lý do trên, tác giả tiến hành nghiên cứu về uẩn ngữ thông qua việc sử dụng phương pháp thu thập tài liệu, phân tích, nhóm gộp các yếu tố ngôn ngữ liên quan tới uẩn ngữ nhằm giúp người đọc hiểu được lý do ra đời của uẩn ngữ và các dạng uẩn ngữ trong tiếng Việt.

Từ khóa: uẩn ngữ; tiếng Việt; giao tiếp

1. Đặt vấn đề

Người Việt Nam chúng ta có câu: “Lời nói chẳng mất tiền mua, lựa lời mà nói cho vừa lòng nhau”. Câu nói này cho ta thấy tầm quan trọng của lời nói trong giao tiếp hàng ngày. Nói những điều hay ý đẹp và tránh làm tổn thương nhau được xem là một nét đẹp trong văn hóa ứng xử của người Việt. Điều này thể hiện trình độ, tri thức, sự giáo dục của gia đình và phong văn hóa của người nói. Trong giao tiếp có những từ coi là trần tục, khó nói, hay có những điều làm người nghe khó chịu cho nên người ta thường phải tránh nói những từ đó hoặc phải dùng cách diễn đạt khác để thể hiện. Uẩn ngữ ra đời để thay thế cho cách diễn đạt khó nói này. Uẩn ngữ được dùng để tránh gây mất lòng nhau, để ý nghĩa không trần tục hay thô tục, giúp cho cách diễn đạt câu người nói thêm phần cảm xúc.

2. Cơ sở lý thuyết và phương pháp nghiên cứu

2.1. Cơ sở lý thuyết

Thuật ngữ tiếng Anh của uẩn ngữ là *euphemism*. Thuật ngữ này có nguồn gốc từ tiếng Hy Lạp là *euphemos*, có nghĩa là *những từ may mắn, tốt đẹp*. Tiền tố *eu* là *tốt*, *phemism* là *lời nói*. Do đó *euphemism* là *nói những điều tốt đẹp*. Trong từ điển tiếng Việt, uẩn ngữ được định nghĩa là “phương thức nói giảm, bằng cách không dùng lối diễn đạt trực tiếp mà dùng hình thức diễn đạt nhẹ nhàng hơn, mềm mại hơn do những nguyên nhân về mặt phong cách”. Theo Từ điển wikipedia, uẩn ngữ là cách diễn đạt để giảm bớt sự khó chịu, sự lo âu, sự gây ra phiền muộn cho người nghe hơn là những từ hay cụm từ bình thường mà nó thay thế. Ở Việt Nam có một số công trình nghiên cứu của các nhà nghiên cứu như Đinh Trọng Lạc & Nguyễn Thái Hòa (1993), Hoàng Phê (1995), Nguyễn Chiến (1996)... đã đưa ra các cách hiểu khác nhau về uẩn ngữ, song cơ bản đều thống nhất trong cách cách hiểu về khái niệm uẩn ngữ là: “uẩn ngữ là cách nói không chính xác có tác dụng làm cho người nghe cảm thấy vui vẻ hơn hoặc cảm thấy mơ hồ để thay thế cách nói trực tiếp có thể làm người nghe không vui hoặc cách nói thiếu tôn trọng đối với đối phương”.

Trong tiếng Việt, uẩn ngữ là cách sử dụng từ ngữ khéo léo, linh hoạt nhằm nói tránh, nói lái để không nói thẳng vào sự thật mà mình muốn nói, hoặc làm cho ý của mình thêm đẹp, thêm sắc thái, giảm cảm xúc. Trong khuôn khổ bài viết này, tác giả đã dùng các ngữ liệu, các ví dụ lấy từ các phát ngôn trên các phương tiện truyền thông đại chúng như Internet, sách báo,... cũng như từ kinh nghiệm bản thân.

2.2. Phương pháp nghiên cứu

Tác giả sử dụng phương pháp thu thập tài liệu, phân tích, nhóm gộp các yếu tố ngôn ngữ liên quan tới uẩn ngữ cùng với các ví dụ minh họa nhằm giúp cho người đọc hiểu được lý do ra đời của uẩn ngữ và các dạng uẩn ngữ trong tiếng Việt.

^{*} Tác giả liên hệ
Email: trandinhthuoc@humg.edu.vn